

מפי כהן

שיעורו השבועי של

מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

פרקי תפילה

עבודת הכוונה בתפילה

ראשי פרקים:

- ◊ הרהורים, אפרוחים, שורות בנין וכריעה ללא תזכורת
- ◊ תפילה על כוונה בתפילה
- ◊ תפילה בכוונה - מילה במילה
- ◊ שמע קולנו גם אם לא כיווננו כראוי בתפילתנו
- ◊ בין בדבקות בין שלא בדבקות

בהרהור תורה היה, וכן כל אלו דלקמן". קשה להבין את הדברים, הוא היה טרוד בדברי תורה ולכן נמנע מלכוון בתפילה.

הירושלמי ממשיך ומספר על שמואל. שמואל היה מראשוני האמוראים ומגדולי אמוראי בבל, והוא מעיד על עצמו שהיה מונה אפרוחים בתפילה.

ואמורא נוסף בשם רבי בון מעיד אף הוא על עצמו היכן היו נתונות מחשבתי בשעת התפילה. בתפילתו היה מונה את שורות הבנין.

בחתימת הדברים מביאה הגמרא את דבריו של רבי מתניה, שהחזיק טובה לראשו על כך שכשהוא מגיע לברכת 'מודים' שבתפילת עמידה, ראשו יודע לכרוע ללא תזכורת וללא סיוע.

דברי הירושלמי מופלאים וסתומים. נראה כאילו יש כאן סתרי תורה ממש. חיפשתי הרבה במפרשי הירושלמי עד שראיתי את דבריו הנפלאים של הרב יששכר תמר, בעל ה"עלי תמר"⁷ על הירושלמי, תלמיד חכם מובהק שבמשך שנים רבות כיהן כחבר הרבנות הראשית בתל אביב וכתב חיבור גדול ומקיף על הירושלמי, וכה דבריו:

"אמר רבי חייא: אנא מן יומי לא כיוונת וכו'. המאמר קשה להולמו..."

ונראה לי הנה ברמב"ם (בפ"ד מהלכות תפילה ה"ז): 'כיצד הוא הכוונה, שיפנה את ליבו לפני התפילה מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה'.

ולשון הטור (בסימן צח): 'זיסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפילתו וכו'.

ועל פי זה נראה פירושו, שרבי חייא רובא אמר, אנא מן יומי לא כיונית, רצונו לומר, שכוונתו בתפילה היתה למרות קדושתו, באופן יחסי, אבל לא על צד החלט, מפני שאי אפשר להסיר כל המחשבות העולות על הלב מהעניינים המעסיקים את האדם וטורדות אותו, כמו שכתוב בכבא בתרא (קסד), שאין אדם ניצל מעיון תפילה מהמחשבות הטורדות את האדם ועולות על ליבו מבלי משים אחרי שאין מעצור להן, כמו שפירשו התוספות שם.

הרהורים, אפרוחים, שורות בנין וכריעה ללא תזכורת

בירושלמי¹ מובאת מימרא של רבי מתניה. הזכרנו אותה בשיעור הקודם, וכעת נבקש להרחיב את הדיבור ולהתבונן במימרות השונות המובאות שם בגמרא, וזו לשון הגמרא:

"אמר רבי חייא רובא: אנא מן יומי לא כוונית [לא כוונתי בתפילתי על פי הפשט] אלא חד זמן בעי מכוונה [רציתי לכוון בתפילתי] והרהרתי בלבי ואמרתי: מאן עליל קומי מלכא קדמי, ארקבסא אי ריש גלותא [הרהרתי בלבי מי נכנס ראשון אצל המלך, החשוב יותר שהוא 'ארכבסא' או הפחות שביניהם שהוא 'ריש גלותא']".

שמואל אמר: אנא מנית אפרוחיא [הייתי מונה אפרוחים בתפילתי].

רבי בון בר חייא אמר: אנא מנית דימוסיא [הייתי מונה את שורות הבנין בתפילתי].

אמר רבי מתניה: אנא מחזק טיבו לראשי [אני מחזיק טובה לראשי], דכד הוה מטי מודים הוא כרע מגרמיה [שכאשר אני מגיע בתפילתי ל'מודים', אפילו שאיני שם לב, הוא כורע מעצמו].

רבי חייא היה גדול שבגדולים, הוא חי בדור המעבר שבין התנאים לאמוראים, "רבי חייא תנא ואמורא הוא"², "רבי חייא תנא ופליג"³. רבי חייא חי בדורו של רבי, והיה מבני פמלייתו של הנשיא וסמוך על שולחנו⁴. הברייתות שבידינו חוברו על ידו יחד עם רבי אושעיא⁵, ומסופר בגמרא שאליהו הנביא גילה לרבי שרבי חייא ובניו שקולים כאבות הקדושים⁶. והנה הוא מעיד על עצמו שמעולם לא כיוון בתפילה חוץ מפעם אחת. ה"פני משה" שם מבאר: "אנא מן יומיה לא כוונית - לפי שטרוד

¹ ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד.

² רש"י נידה כו ע"א.

³ בבא מציעא ע"ב.

⁴ ראה עירובין ע"ב.

⁵ ראה חולין קמ"ב.

⁶ ראה בבא מציעא פ"ד ע"ב.

⁷ עלי' תמר על הירושלמי שם.

"ובכן תרחם על נפשי העיפה מאד, היגעה מאד, ותשפיע עלי מים קרים להחיות ולהשיב ולהבריא את נפשי העיפה והיגעה מאד מאד, כי זה ימים ושנים אשר אני מתפלל בלא לב, ואיני זוכה להכניס כל כוונת ליבי לתוך התפילה וליבי רחוק מדיבורי התפילה, אשר בגלל הדבר הזה נפשי עייפה מאד.

אנא ברחמיך הרבים זכני לתקן זאת, עזרני להתפלל בכוונת הלב. זכני שיהיה פי וליבי שווין בשעת התפילה, שאזכה להכניס כל כוונות לבבי ודעתי בתוך דיבורי התפילה. ותהיה תפילתי בכוונה גדולה, ולא יצא שום דיבור מפי בלי כוונת הלב, ולא תתרחק הנפש מן הכבוד כלל לעולם".

כדי לזכות לתפילה בכוונה צריך לעבוד קשה, צריך להתפלל על כך. ממשך רבי נתן:

"ותעזרנו בכל עת להתפלל תמיד בכוונת הלב, בשלמות בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו, בלי שום פניות ומחשבות זרות כלל, עד שנזכה להרגיש כל דיבורי התפילה בכל עצמותינו, כמו שכתוב: 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך' וידושנו כל עצמותינו על ידי דיבורי התפילה בשלמות בכוונת הלב... זכני להשיב ולהחיות ולהבריא את נפשי העייפה והיגעה מאד, הרחוקה מתפילה וכוונה מאד, עזרני והושיעני זכני להתעורר ולהתחזק ולהתאמץ בכל עוז מעתה להתפלל בכוונה גדולה בכל נפשי ולבבי באמת".

עצם הרצון להתעצם בתפילה ולזקק את המחשבה והכוונה, זו מעלה. אדם שמתפלל על הדבר מקירות ליבו זוכה להתקדם ולטהר יותר את מחשבותיו.

תפילה בכוונה – מילה במילה

בספר "מעשה רב"⁹ כותב הגר"א:

"להתפלל בכוונה מילה במילה ולכוון פירוש המילות. ואם יבא מחשבה בתפילה יעמוד עד שתלך המחשבה".

על דברי הדרכתו של הגר"א כותב בהערה¹⁰ רבי נפתלי הירץ הלוי¹¹, שכיהן כרב האשכנזי הראשון של יפו והמושבות לפני כהונתו של מרן הרב קוק:

"פירוש, דמלבד מה שצריך להבין הפירוש והכוונה בתיבות התפילה, צריך לדקדק שלא יהא מכשול בתיבות התפילה שמוציא מפיו. וזה שאמר 'להתפלל בכוונה מילה במילה', היינו בדקדוק המילות, ו'לכוין פירוש המילות', היינו להבין פירוש התיבות".

⁹ מעשה רב הלכות פסוקי דמזמרה וקריאת שמע ותפילה אות מא.

¹⁰ מעשה רב שם הערה מד.

¹¹ רבי נפתלי הירץ הלוי וידנבוים (ביאליסטוק-ירושלים), התרי"ג-התרכ"ב - בשנת התרמ"ג עלה לארץ הקודש והתיישב בירושלים. ייסד בירושלים ישיבה לבחורים מצוינים. גדולי ירושלים שהכירו בערכו רצו למנותו כסגן לרבה של ירושלים הרב שמואל סלנט. בשנת התרמ"ו קיבל את משרת הרבנות בעיר יפו, כאשר סמכות רבנותו התפשטה על כל המושבות החדשות שנתייטדו בארץ ישראל וכל הוראות האיסור והיתר בענייני מצוות התלויות בארץ נחתכו על פיו. בלבד גדולתו בנגלה היה מיחידי הדור בחכמת הקבלה, ובפט קבלת הגר"א. גדולי המקובלים כיבדוהו והעריצוהו עד מאד. גולת הכותרת של חיבוריו הוא סידור הגר"א, בו קיבץ וסידר את תורת הגאון בנגלה ובנסתר על כל ענייני התפילה. לדאבון לב נפטר באופן פתאומי בהיותו בן חמישים שנה. נטמן במרומי הר הזיתים.

ורבי חייא רובא ממשיך, אלא חד זמן בעי מכוונה, רצונו לומר, שעשה התאמצות יתירה לפנות את ליבו מכל המחשבות המעסיקות אותו באותו הזמן עד שתהא מחשבתו מרוכזת אך ורק על התפילה כדי שתהא תפילתו זכה, והנה לתמהונו עלתה על ליבו מחשבה חדשה שלא היתה מעסיקתו מקודם כלל, והוא 'מאן עליל קומי מלכא קדמי' וכו'. הנה שאי אפשר להאדם לעצור בעד המחשבות השונות העולות על לב האדם בלי מעצור, ואם יעלה בידו בהתאמצות יתירה לפנות את ליבו לפני התפילה מהמחשבות הטורדות ומעסיקות אותו, גם אז יציצו ויעלו על ליבו מחשבות מזוררות חדשות שלא פלל כלל".

לפני התפילה אנו נדרשים לסדר את מחשבותינו ולסלק את הטורדות השונות שבהן אנחנו נתונים. זו מלאכה קשה, כי המחשבות משוטטות וקשה לשלוט עליהן. רבי חייא מספר שפעם אחת בחייו הצליח להגיע למעלה זו שמחשבותיו היו נתונות בתפילה לבדה, זכות ומזוקקות, וכל מחשבה אחרת היתה מסולקת ממנו.

לרבי חייא היתה שליטה מופלאה במחשבותיו והרהוריו, הוא הצליח לזקק אותם, לנטרל את המחשבות הזרות, ולהגיע לדרגה מופלאה של ריכוז וכוונה שלמה בתפילה. והנה עם כל מאמציו, גם בעת הזו צצה לה מחשבה זרה חדשה שלא הטרידה אותו קודם לכן והפרה את הכוונה השלמה.

"וכן בשמואל כמה מוזרה היתה בעיניו המחשבה שהופיעה לפתע פתאום על דבר מנין האפרוחים, מחשבה שלא העסיקתו בכלל לפני התפילה. ואותו הדבר ברבי בון ברבי חייא...".

שמואל לא עסק ב'צפרות' ולא גידל תרנגולים, אם כן מהיכן באו האפרוחים לתפילתו. ראשו ורובו היו בלימוד תורה והלכותיו פזורות בכל הש"ס. לפני התפילה הוא היה מסלק כל מחשבה זרה, אבל כך דרכן של מחשבות, שהן משוטטות וצצות, וכשמפנים מחשבות זרות, צצות ועולות מחשבות חדשות במקומן.

"ולפיכך בתקופת חז"ל שהתפללו בעל פה, היה העיון תפילה קשה פי כמה מזמנינו שמתפללים מתוך הסידור, ואפשר לו להאדם ביתר קלות להתרכז כולו בתפילתו, מפני שההסתכלות והעיון בסידור עוזרת להאדם בהרבה לפנות ליבו משאר ההרהורים והמחשבות העולים על ליבו.

והגר"א אמר רמז לזה 'אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה', ובשם הבעש"ט כותב, שיש לו להאדם להתדבק כולו באותיות התפילה וינצל ממחשבות זרות".

כשאדם מתבונן בסידור קל לו יותר להתרכז. ב"ה יש היום הוצאות יפות ומאירות עיניים של סידורים מדויקים. בעבר לא היו סידורים, התפילה היתה נאמרת בעל פה, והכוונה בתפילה היתה קשה יותר.

תפילה על כוונה בתפילה

ישנה תפילה נפלאה שחיבר רבי נתן מברסלב, תלמידו הנאמן של רבי נחמן מברסלב, ופרסמה ב"ליקוטי תפילות"⁸ בין תפילות הרבות הסדורות בספר זה על פי תורות רבו ב"ליקוטי מוהר"ן", וזו לשון תפילתו:

⁸ ליקוטי תפילות תפילה זו.

בשם רבי חיים מוולוז'ין מובאת שם¹⁵ הערה נוספת:

"ועל תפילה בלא כוונה, שהיא כגוף בלי נשמה [נפש], אמר הגר"ח ז"ל שאם אינה נחשבת כ'קרבן' ישיש לה נפש, נחשבת ל'מנחה' שגם כן אין לה נפש, ובכוונה נחשב כקרבן תמיד".

תפילה בלי כוונה אינה נחשבת כקרבן, מכל מקום היא נחשבת כמנחה לה'.

מי שהוא טרוד – תפילתו תהיה לריק?

בש"ת "תורה לשמה"¹⁶ נשאל מרן ה"בן איש חי":

"מאחר דכל חשיבות התפילה הוא תלוי בכוונה ואמרו חז"ל תפילה בלא כוונה כגוף בלי נשמה, אם כן מי שהוא טרוד שאינו יכול להתפלל בכוונה, אם תפילתו תהיה לריק ח"ו ודוחין אותה למה יתפלל.

ועוד חקרנו גם מי שהוא יכול להתפלל בכוונה, שידע ויבין הדברים שמוציא מפיו, אבל אינו יודע סודן של דברים כפי הזוהר והאר"י זיע"א, וכן במעשה המצוות אינו יודע לכיין סודם ורק עושה המצוה בפשיטות כמו שעושים הפשטנים, אם כן נמצא זה חסר התיקון ולא עשה מימיו תפילה שלימה ומצוה שלמה, ובאמת בני עליה היודעים בסוד ה' מועטין הם, אם כן ח"ו רוב ישראל, גם הכשרים שבהם, אינם עושים מצוות ותפילות בשלימות, ושלא לא ימצא בדור זה מי שיודע בסוד ה' כראוי, אם כן נמצא כל הדור חסר לגמרי ואיך יתכן זה. יורנו המורה לצדקה, ויבוא שכרו כפול מן השמים".

במשך שנים רבות לא נודעה זהותו של מחבר הש"ת, שכן מרן ה"בן איש חי" חתם את תשובותיו בשם "חזקאל כחלי" וחפץ בעילום שמו האמיתי. בשנים האחרונות הוכח בהוכחות נחרצות שהמחבר הוא מרן ה"בן איש חי", ואכן "חזקאל כחלי" עולה בגימטריא "יוסף חיים". השיב מרן ה"בן איש חי":

"אם הוא טרוד ולא אפשר לו לכיין בתפילתו, עם כל זה יתפלל ואין דוחין תפילתו כי אנוס הוא בחסרון כוונתו מפני טרדתו, וכמבואר דבר זה בזוהר (פרשת יחי רמג ע"ב):

אמר רבי חזקיה [שאל מרבי יוסי], האי דאמרינן לעולם יסדר בר נש שבחא דמריה ולבתר יצלי צלותיה [מה שאנו אומרים, לעולם יסדר האדם שבחו של מקום היינו בשלוש ראשונות ואחר כך יתפלל ויבקש צרכיו. אני שואל]: האי מאן דלביה טריד ובעי לצלאה צלותיה [מי שליבו טרוד ורוצה להתפלל תפילתו להקב"ה שיצילהו מצרתו], ואיהו בעקו דלא יכיל לסדרא שבחא דמריה כדקא יאות [והוא בדוחק וצער ואינו יכול לסדר שבחו של מקום כראוי, שהוא צריך כוונה גדולה וליבו טרוד עד שאינו יכול לסדר השבח כהוגן], מאי הוא [כיון שאינו יכול לכוון את ליבו טוב הוא שיתפלל בלי שבת, או שישדר שבחו של מקום גם אם ליבו טרוד, דהיינו בלא כוונה].

אמר ליה [רבי יוסי לרבי חזקיה]: אף על גב דלא יכיל לכוונא ליבא ורעותא [אף על פי שאינו יכול לכוון ליבו ורצונו], סדורא ושבחא דמריה אמאי גרע [סדרו של מקום למה יגרע], אלא יסדר שבחא דמריה אף על גב דלא יכיל לכוונא ליביה [אלא יסדר שבחו של מקום אף על פי שאינו יכול לכוון את ליבו], ויצלי צלותיה

בראש ובראשונה אנו נדרשים לומר את מילות התפילה כתיקונן. כך כותב גם רבי אלעזר אזכרי¹² ב"ספר חרדים":

"אף על פי שמצוות התפילה עיקרה בלב - גם היא תלויה בפה, שצריך להוציא כל תיבה ותיבה בשפתיו ובקדקוק יפה ובקול נמוך כדי שישמיע לאזניו. וכתב הסמ"ק: וידקדק בכל מילה ומילה כאילו מונה זהובים".

כשאומר "מודה אני", יאמר "...שהחזרת בי נשמתני בחמלה", יפסיק מעט, ויאמר "רבה אמונתך". בברכות יאמר "ברוך אתה" ולא 'ברוכתה', "מלך העולם" ולא 'מלכעולם', קדשנו, הדלת בשווא נע ולא בחיריק, וכו'.

מלבד זאת, עלינו להבין את משמעותן הפשוטה של מילות התפילה.

הערה נוספת מעיר רבי נפתלי הירץ הלוי שם¹⁴ על הדרכת הגר"א לאחר מעשה, כאשר באה כבר מחשבה זרה בתפילה, "ואם יבא מחשבה בתפילה יעמוד עד שתלך המחשבה", וזו לשונו:

"כן הוא בשולחן ערוך וטור (סימן צח סעיף א), אלא שרבינו שינה לשונו, דבטור שולחן ערוך כתבו 'ישתוק' עד שתתבטל המחשבה, וכאן כתב 'יעמוד' עד שתלך המחשבה, וכוונתו כי שתיקה אין פירושו רק ששותק מלהתפלל ואינו עושה שום דבר נגד המחשבה, אבל 'יעמוד' פירושו שיעמוד נגדה במלחמה לגרשה מכל וכל, כי השתיקה אינו מועיל רק שתתבטל המחשבה, דהיינו שתתערב המחשבה הזאת בהרבה מחשבות אחרות עד שכמעט לא תעלה בשם כלל, אבל אינו מועיל לגרש המחשבה מכל וכל, אבל אם יעמוד נגדה אמר שתלך המחשבה מכל וכל, והעמידה הזאת הוא שיחשוב איך הוא עומד לפני המלך מלכי המלכים שהוא רואה מעשיו ומחשבותיו, והוא עומד עכשיו בין העומדים שהם מלאכים שנקראו 'עומדים', שלא יש בהם יצר הרע, והוא עומד ומשמש לפני הקב"ה ככהן שלא יפגל במחשבתו כי תפילה במקום קרבן, וכל זה נרמז בתיבת 'עומד'".

ב"שולחן ערוך" ובטור כתוב "ישתוק" ולא "יעמוד". הגר"ה מבאר שההבדל בין הביטויים הוא שהשתיקה היא פאסיבית והעמידה היא אקטיבית. כשמחשבה זרה חודרת לגבולות התפילה אין להסתפק בשתיקה פאסיבית, המתפלל צריך לעמוד על דעתו ולסלק כל מחשבה זרה בתחבולות מלחמה.

¹² רבי אלעזר אזכרי, הרצ"ג-הש"ס - מקובל, דרשן ומשורר יהודי מהעיר צפת. חיבורו "ספר חרדים", עם היותו ספר מצוות, נחשב כספר יסוד בתורת המוסר. רבי אלעזר הוא מצאצאי מגורשי ספרד ובכתביו ופעולותיו ניכרת הכמיהה לגאולה ואהבת ארץ ישראל. רבו היה המקובל רבי יוסף סאגיס, והוא נסמך לרבנות על ידי רבי יעקב בירב. הוא למד בישיבת הרמ"ק, והושפע גם מתורת האר"י. הוא נמנה עם ענקי הרוח שהסתופפו באותה תקופה בצפת. בהקדמת ספרו מסופר על חלקו בייסוד חברת "סוכת שלום", שפעלה לעורר את עם ישראל לחזרה בתשובה ולדבקות בה: "ויהי היום אמרנו עת לעשות להשם אלקינו יתברך הבטיחנו 'הבא לטהר מסיעין אותו', ואמר 'פתחי לי אחותי רעיתי פתח קטן כשל מחט ואפתח לכם כפתחו של אולם', לכו ונשובה אל ה' בכל עז וגם נשיב רבים מעוון כאשר ציונו יתברך. פה צפת עשיתו חברה קדושה קראנו שמה 'סוכת שלום' ורבים מתקבצים לשוב בכל לב, (...) יחדו לשוב בכל לב מעוון אליו יתברך ולהתחזק במצוותיו לעשותם". מניין המצוות בספר מחולק לפי איברי הגוף. בסוף הספר מובא פיוט "זייד נפש", פיוט שהתקבל בכל הנוסחים. חיבר פירושים למסכתות שונות בבבלי ובירושלמי, ופירוש "קול בוכים" על מגילת איכה על דרך הסוד.

¹³ ספר חרדים עשה פד, אות נ.

¹⁴ מעשה רבה שם קובץ מפרשים אות טו.

¹⁵ מעשה רב שם ליקוטי הגר"א אות יח.

¹⁶ שו"ת תורה לשמה סימן יז.

שמע קולנו גם אם לא כיווננו כראוי בתפילתנו

בספר "בית אלקים"¹⁷ כותב המב"ט, רבי משה מטראני, יידו הקרוב של מרן ה"בית יסף", מעמידנו על משקלו החשוב של הדיבור בתפילה גם כשאיינו מלווה בכוונה, וזו לשונו:

"לא תשלם הכוונה כהוגן בלתי הדיבור. ולכך אמרו: 'הרהור לאו כדיבור דמי'. וגם כן יועיל הדיבור לעמי הארץ הבלתי מבינים מה שאומרים. ואם לא היה הדיבור לא היו יוצאים ידי תפילה כלל. ואפילו המבינים, אי אפשר שיוכלו לכוון בכל עת שמתפללים. ולכן אנו אומרים בסוף הברכות האמצעיות 'שמע קולנו ה' אלקינו' וכו'. כי גם שלא כווננו כראוי בתפילתנו, שישמע קול תפילתנו, גם כי הקול הוא בלי כוונה. ובחתימה אנו אומרים 'כי אתה שומע תפלת כל פה', כלומר אפילו התפילה שהיא מן השפה ולחוץ, שאינה בכוונה, אתה שומע אותה על ידי רחמיך הרבים, כיון שאינם יודעים לכיון בה. כמו שכתוב: 'שומע תפלה עדיך כל בשר יבוא', כי מצד שהוא שומע קול התפילה גם בלי כוונה, עדיו כל בשר יבואו. אותם שהם קרובים לחומר מן הצורה והם מכוונים לבשר, יבאו עדיו תפילתם".

המב"ט מבאר שבתפילת 'שמע קולנו' אנו מבקשים שה' ישמע את מילות תפילותינו גם אם איננו מצליחים לכוון כראוי.

בין בדבקות בין שלא בדבקות

נסיים בדברי רבי נחמן מברסלב בספרו "ליקוטי מוהר"ן"¹⁸, שם מבואר מהיכן מגיעות המחשבות הזרות לתפילת הצדיק, וכה דבריו:

"האדם צריך להתפלל בדבקות גדול להשם יתברך, אך אם לפעמים יש עת, שאינו יכול להתפלל בדבקות אל יאמר אינו מתפלל כלל מאחר שאינו יכול לכוון כראוי ולהתפלל בדבקות, והתפילה אינה מקבלת, וכמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות לד ע"ב) על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל וכו', אמרו לו וכו', אמר להם: אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקבל, ואם לאו יודע וכו'. וזהו על דרך שאמרנו, אם בדבקות שאזי התפילה שגורה ומרוצה בפיו - מקובלת, ואם לאו חס ושלוש - להיפך. אף על פי כן אל יאמר האדם כן אלא יתפלל תמיד, ואם לא יוכל להתפלל בדבקות כראוי, יתפלל בכל כוחו כי בעת שיתפלל בדבקות כראוי אזי יעלה כל התפילות עם התפילה היא שהתפלל כראוי. וזה 'איתחנן אל ה' תמיד', בין בדבקות בין שלא בדבקות, 'בעת היא לאמר', היינו בעת שאזכה להתפלל בדבקות, שהוא בחינת 'שגורה תפילתי בפי', והיינו 'בעת היא', לאמר שהדברים נאמרים ומרצים בפיו מחמת שמתפלל בדבקות, אז יעלה כל התפילות שהתפלל עד עתה כנ"ל".

הדברים מהווים המשך וחיזוק לדברי ה"שערי אורה" וה"יערות דבש" שראינו בשיעור הקודם. בזמנים מיוחדים אנו מסוגלים לתקן ולהעלות את כל התפילות שבהן היינו פחות מרוכזים. יתן ה' ונזכה לכוון יותר ויותר בתפילותינו ויעלו התפילות לרצון לפני מלך שומע תפילה.

[ואחר כך יתפלל תפילתו], הדא הוא דכתיב, 'תפילה לדוד שמעה ה' צדק הקשיבה רנתי'...

ומה שחשבתם על המכוין בפי שטן של דברים ואינו יודע בסוד ה' דנמצא חסר ואין לו מצוה שלימה ולא תפילה שלימה, לא כן הוא כי הן אמת שהאדם חייב לטרוח ולעסוק בקבלה ללמוד סוד ה', וכמו שאמר דוד המלך ע"ה לשלמה בנו ע"ה 'דע את אלקי אביך ועבדו', עם כל זה מי שלא זכה לחכמה זאת והוא מכווין בפשט הדברים בלבד ועושה המצוה כהלכתה כאשר הורו רז"ל, הרי זה תפילותיו ומצוותיו שלימות בודאי ואינם חסירות, דהכי איתא בזה (פרשת יתרו צג ע"ב), וזו לשונו:

ואי אזדמן ליה עובדא ויכוין ביה זכאה איהו [אם נזדמן לו מעשה של מצוה ויכוון בו כוונה הפרטית בסוד המצוה, אשרי לו], ואף על גב דלא מכוון ביה [ואף על פי שאינו מכוון בה כוונה הפרטית אלא לשם קיום מצוות המלך, גם כן] זכאה איהו דעביד פקודא דמריה [אשרי לו כי עשה מצוות הבורא, והבורא יודע סודה], אבל לא אתחשיב כמאן דעביד רעותא לשמה [אבל אינו נחשב כמי שעושה רצון קונו לשמה], ויכוין ביה ברעותא דאסתכלותא ביקרא דמריה [ויכוון בו ברצון של הסתכלות בכבוד קונו, כי בלי כוונה נחשב] כמאן דלא ידע למסכר סברא [כמי שאינו יודע להסביר הסברא והטעם של המצוה], דהא ברעותא תליא מלתא לשמה [כי ברצון הלב תלוי הדבר של לשמה], ובעובדא דלתתא לשמה [ובמעשה של המצוה שלמטה שעושה לשמה, הגם שהמעשה הוא גשמי, עם כל זה] אסתלק עובדא לעילא ואתתקן כדקא יאות [מתעלה מעשה המצוה למעלה על ידי טוב כוונתו שהיא רוחנית ונתתקן כראוי]...

[ואמר] 'זמעשה ידינו [אפילו אין בקיום המצוה אלא מעשה ידיים, עם כל זה] כוננה עלינו. [ושואל:] מאי כוננה עלינו, [ואמר] כוננה ואתקין תקונך לעילא כדקא יאות [שיהיה נתקן ונעשה התיקון והיחוד העליון למעלה כראוי על ידי מצוה הגשמית, ומה שכתוב] 'עלינו' [פירושו בשבילנו, כי] אף על גב דלית אנן ידעי לשוואה רעותא אלא עובדא בלחודי [אף על פי שאין אנו יודעים להשלים הרצון והכוונה אלא מעשה המצוה בלבד, עם כל זה השלם אתה את התיקון והיחוד בשבילנו, רוצה לומר שיהיה נחשב התיקון והיחוד כאילו אנו גרמנו אותו, ומה שכתוב] 'מעשה ידינו כוננה' [רוצה לומר שתקובל מעשה המצוה של ידינו]... עכ"ל.

הראת לדעת כי דוד המלך ע"ה התפלל על הדבר הזה שלא תהיה המצוה או התפילה חסירה מצד חסרון ידיעת כוונת הסוד שלה אלא תהיה עולה לעשות פעולתה כאילו היא שלימה ומלאה בכוננת הסוד שלה מצד בעליה.

ועל כן הזהירו הקדמונים ז"ל לומר פסוק 'זיהי נועם' וכו' קודם כל מצוה וקודם כל תפילה ועסק התורה, יען כי באמירת הפסוק הזה תתעורר תפילת דוד המלך ע"ה ואז תקובל רצון אותה מצוה ותפילה אף על פי שלא כיון האדם בסוד שלה".

ה"בן איש חי" היה גדול שבגדולים בנגלה ובנסתר ובוודאי תפילותיו היו לעילא ולעילא על פי הכוונות והייחודים העליונים ביותר, והנה הוא מלמדנו שגם מי שלא זכה לכוון בתפילתו, יש לתפילתו ערך ומעלה, שכן סוף סוף הוא עשה את מצוות בוראו.

¹⁷ בית אלקים שער התפילה, פרק ג.

¹⁸ ליקוטי מוהר"ן ח"א תורה צט.